

Věc C-289/19**Shrnutí žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce podle čl. 98 odst. 1
jednacího řádu Soudního dvora****Datum doručení:**

9. dubna 2019

Předkládající soud:

Gerechtshof Den Haag (Nizozemsko)

Datum předkládacího rozhodnutí:

2. dubna 2019

Navrhovatelka v odvolacím řízení:

Dexia Nederland BV

Odpůrce v odvolacím řízení:

Z

Předmět původního řízení

Původní řízení se týká dvou leasingových smluv na nákup akcií, které uzavřel Z jako spotřebitel, a právní předchůdkyně banky Dexia Nederland BV (dále jen „Dexia“). V tomto ohledu je sporné, jakou částku si může banka Dexia nárokovat po předčasném ukončení leasingových smluv. Zejména je nutno vyjasnit, jakou právní úpravou se leasingová smlouva na nákup akcií řídí poté, co bylo příslušné smluvní ujednání prohlášeno za zneužívající.

Předmět a právní základ žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce

Tato žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podle článku 267 SFEU se týká otázky, zda se subjekt používající ujednání, které bylo ve smyslu směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách prohlášeno (vnitrostátním soudem) za zneužívající, může odvolávat na dispozitivní právní normu, je-li ujednání, jež bylo prohlášeno za zneužívající, pro spotřebitele výhodnější než vnitrostátní právní úprava platná v rámci dispozitivního práva.

Předběžné otázky

1. Má subjekt, který používá zneužívající ujednání prohlášené za neplatné, jež upravovalo platbu odškodnění pro případ neplnění povinností ze strany spotřebitele, nárok na zákonnou náhradu škody platnou v rámci dispozitivního práva?
2. Je pro odpověď na tuto otázku relevantní, zda odškodnění, jež si lze nárokovat podle zákonné úpravy náhrady škody, odpovídá odškodnění stanovenému ujednáním prohlášeným za neplatné resp. je nižší či vyšší než toto odškodnění?

Uplatňovaná ustanovení unijního práva

Směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách (dále jen „směrnice 93/13/EHS“)

Uplatňovaná ustanovení vnitrostátního práva

Články 6:101, 6:233 a 6:277 Burgerlijk Wetboek (občanský zákoník, dále jen „BW“)

Článek 7A:1576e odst. 2 Oud Burgerlijk Wetboek (původní občanský zákoník, dále jen „BW v pův. znění“)

Stručné shrnutí skutkového stavu a původního řízení

- 1 Toto řízení se týká leasingových smluv na nákup akcií, které byly na konci devadesátých let minulého století a na začátku tohoto století hojně nabízeny spotřebitelům v Nizozemí a v jejichž rámci byly zapůjčené finanční prostředky používány k investicím. Obsahem tohoto produktu v zásadě bylo, že příjemce leasingu (zpravidla spotřebitel) si na určitou dobu zapůjčil od banky peníze (dále jen „hlavní částka“), za které banka na účet příjemce leasingu a v jeho prospěch nakupovala akcie. Vlastníkem akcie zůstala banka do doby, než byl úvěr plně splacen, ale případné dividendy náležely příjemci leasingu. Během doby platnosti smlouvy platil příjemce leasingu měsíční úroky ze zapůjčené částky a v některých případech také splátky (dále jen „měsíční splátka“). Na konci doby platnosti byly akcie prodány a příjemce leasingu obdržel po odečtu nesplacené hlavní částky a případných dosud neuhrazených měsíčních splátek výnos z akcií. Vzhledem k tomu, že peníze byly investovány, bylo s relativně malým „vkladem“ (úroky a případné splátky) získáno relativně rozsáhlé portfolio akcií. Mimoto byly v mnoha případech během doby platnosti spláceny pouze úroky a hlavní částku stačilo splatit až na konci doby platnosti leasingové smlouvy na nákup akcií. S nízkým vkladem tak bylo možno dosáhnout relativně vysoký kladný, ale také vysoký záporný výnos, jednalo se o tzv. pákový efekt (*leverage*). Tato struktura

leasingové smlouvy na nákup akcií byla v Nizozemsku atraktivní, důvodem byl nejen rostoucí akciový trh, nýbrž také daňové výhody: Měsíční úroky bylo možno uplatnit jako odpočet v daňovém přiznání, zatímco nárůst hodnoty akcií zdaněn nebyl. Na začátku tohoto století však došlo k ekonomické stagnaci, možnost odpočtu úroků byla zrušena, akciový trh zkolaboval a tehdy se ukázalo, že leasingové smlouvy na nákup akcií byly vysoce riskantní. V mnoha případech na nich vznikal zbytkový dluh, neboť prodejní cena akcií nepostačovala na splacení úvěru.

- 2 V projednávané věci uzavřel Z dne 17. března 2000 dvě takové leasingové smlouvy na nákup akcií s dobou platnosti 120 měsíců u každé smlouvy. Druhou smluvní stranou byla právní předchůdkyně banky Dexia. Sjednaná celková částka leasingu činila u každé smlouvy 49 507,66 EUR (kupní cena [hlavní částka] 22 102,06 EUR a splácená celková částka úroků 27 405,60 EUR). Ve smlouvách bylo upraveno, že se řídí „Zvláštními podmínkami pro leasing akcií od Legio-Lease“ (dále jen „zvláštní podmínky“).
- 3 Podle leasingových smluv na nákup akcií musel Z platit na každou smlouvu v prvních 36 měsících měsíčně úroky ve výši 503,28 NLG (228,38 EUR) a v následujících 84 měsících 12,4 % ročně z hlavní částky se zohledněním případného odečtu na základě průměrného růstu hodnoty balíku akcií. Hlavní částka měla být splacena na konci sjednané doby platnosti smlouvy (120 měsíců). Z zaplatil za obě smlouvy společně celkem částku ve výši 33 911,69 EUR v měsíčních splátkách. Po odpočtu dividend, které za akcie obdržel, to odpovídá „čistému vkladu“ ve výši 25 725,37 EUR za obě smlouvy.
- 4 V roce 2006 banka Dexia předčasně ukončila leasingové smlouvy uzavřené se Z z důvodu prodlení se splátkami. Pro účely předběžných otázek lze toto ukončení podle vnitrostátního práva považovat za zrušení smlouvy. V souvislosti s leasingovými smlouvami vytvořila banka Dexia závěrečná vyúčtování.

Při tomto výpočtu byly použity články 6 a 15 zvláštních podmínek. Tyto články zní následovně:

„6. Zůstane-li (a) příjemce leasingu po písemném upomenutí i nadále v prodlení s platbou jedné nebo více měsíčních splátek nebo se splněním jiné povinnosti vyplývající ze smlouvy či z jiné leasingové smlouvy, která je této smlouvě podobná, nebo (b) požádá-li příjemce leasingu o odklad splátek nebo prohlásí, že je v platební neschopnosti, je banka oprávněna smlouvu a všechny ostatní podobné leasingové smlouvy okamžitě ukončit a požadovat celkovou nesplacenou zbývající výši sjednané celkové částky leasingu ze všech platných leasingových smluv podobných této smlouvě a cenné papíry prodat na burze nebo jiným způsobem v okamžiku, který stanoví banka. Výnos z tohoto prodeje banka odečte od částky, kterou jí příjemce leasingu dluží. Případný kladný zůstatek banka následně vyplatí příjemci leasingu.“

„15. [...] V případě zrušení smlouvy se nárok příjemce leasingu skládá z částky ve výši prodejní hodnoty cenných papírů v okamžiku zrušení po odečtu částky ve výši současné hodnoty nesplacené částky sjednané celkové výše leasingu. Současná hodnota se vypočítá podle ustanovení čl. 7A:1576e odst. 2 BW.“

5 Článek 7A: 1576e odst. 1 a 2 BW v původním znění stanovil:

„1. Kupující má vždy nárok na předčasnou úhradu jedné nebo více následujících splátek kupní ceny.

2. V případě předčasné úhrady celé dlužné částky jednorázovou splátkou má nárok na odečet ve výši pěti procent ročně za každou takto předčasně uhrazenou splátku.“

6 Podle závěrečných vyúčtování dlužil příjemce leasingu současnou hodnotu (vypočítanou podle čl. 7A:1576e odst. 2 BW na základě odpočtu 5 % ročně) zbývající výše sjednané hlavní částky po odečtu prodejní hodnoty akcií (článek 15 zvláštních podmínek) a mimoto současnou hodnotu neuhrazených měsíčních splátek podle článku 6 zvláštních podmínek. Podle výpočtu banky Dexia ze dne 3. října 2006 jí Z dlužil v souvislosti s nesplacenými měsíčními splátkami za každou smlouvu částku ve výši 8 607,22 EUR. Závěrečná vyúčtování banky Dexia vykazovala částku, kterou měl Z ještě doplatit (dále jen „zbytkový dluh“), ve výši 7 682,36 EUR a 8 107,17 EUR. Částky se v zásadě skládaly ze zbývající hlavní částky a zbývajících 41 měsíčních splátek po odpočtu prodejní ceny akcií.

7 Hoge Raad (Nejvyšší řádný soud Nizozemska) rozhodl, že banka Dexia byla jako odborník v oblasti finančních služeb povinna přiměřeně zohlednit zájmy příjemce leasingu v rámci tohoto rizikového a komplexního produktu výslovným varováním před příslušným rizikem možného zbytkového dluhu při předčasném ukončení smlouvy (povinnost varování). Hoge Raad (Nejvyšší soud) dále rozhodl, že banka Dexia měla přezkoumat příjmy a majetkovou situaci příjemce leasingu, aby se ujistila, že ten disponuje dostatečnými finančními rezervami, a mohla rozumně vycházet z toho, že své platební závazky ze smlouvy bude plnit (povinnost kontroly). V případě, že banka Dexia porušila svou povinnost varování a kontroly, je podle ustálené judikatury povinna poskytnout náhradu škody, tato náhrada však podle článku 6:101 BW (vlastní zavinění) zůstává omezena na dvě třetiny zbytkového dluhu. Po započtení náhrady škody se zbytkovým dluhem tedy příjemce leasingu i nadále dluží třetinu zbytkového dluhu. Avšak v případě, že finanční situace příjemce leasingu byla taková, že finanční závazky vyplývající z leasingové smlouvy na nákup akcií pro něj představovaly neúnosnou finanční zátěž, je banka Dexia, jestliže porušila obě své uvedené povinnosti, povinna uhradit kromě dvou třetin zbytkového dluhu také dvě třetiny zaplacených úroků a případných splátek (již uhrazené měsíční splátky) jako škodu.

- 8 Banka Dexia v projednávané věci nejprve navrhla úhradu třetiny zbytkového dluhu vykazaného v závěrečných vyúčtováních (podle Dexia 1 948,43 EUR a 2 702,12 EUR) s připočtením mimosoudních výdajů ve výši 700 EUR.
- 9 V průběhu řízení banka Dexia uznala, že finanční situace Z byla taková, že se jednalo o neúnosnou finanční zátěž a že je tedy povinna uhradit Z náhradu škody. Náhrada škody, kterou měla uhradit, se podle názoru banky Dexia skládala ze dvou třetin již uhrazených měsíčních splátek po započtení dividend a dvou třetin zbytkového dluhu, přičemž zbytkový dluh se podle článku 6 zvláštních podmínek skládal mimo jiné ze současné hodnoty zbývajících 41 splátek. Podle jejího názoru jí však příslušela ještě jedna třetina dosud neuhrazených splátek. Tyto částky odečetla od částky, kterou dlužila Z. Banka Dexia byla toho názoru, že ve výsledku dlužila Z 6 844,95 EUR za první smlouvu a 5 731,82 EUR za druhou smlouvu.
- 10 Kantonrechter (samosoudce okresního soudu) uložil bance Dexia rozsudkem ze dne 21. května 2013 zaplatit Z částku ve výši 18 804,60 EUR. Zbývajících splátky požadované bankou Dexia (přepočítané současnou hodnotou) nesmí být podle názoru Kantonrechter zohledněny a tedy ani odečteny od částky, která má být Z vyplacena.
- 11 Banka Dexia se proti tomuto rozsudku odvolala. Z uvedl, že článek 6 zvláštních podmínek, na něž se banka Dexia ohledně úhrady zbývajících splátek (přepočtených současnou hodnotou) odvolává, obsahuje platbu sankčních úroků a je nutno jej považovat za zneužívající ujednání ve smyslu směrnice 93/13/EHS.
- 12 Gerechthof (odvolací soud) řízení dne 29. listopadu 2016 přerušil do vydání rozhodnutí Hoge Raad (Nejvyšší soud) ve vnitrostátním řízení o předběžné otázce týkající se mimo jiné otázky, zda je nutno články 6 a 15 zvláštních podmínek považovat za zneužívající ujednání ve smyslu směrnice 93/13/EHS.
- 13 Hoge Raad (Nejvyšší soud) ve svém rozhodnutí ze dne 21. dubna 2017 rozhodl, že článek 6 zvláštních podmínek je skutečně nutno považovat za zneužívající ujednání ve smyslu směrnice 93/13/EHS. Soudce tedy v souladu s Hoge Raad (Nejvyšší soud) prohlásil toto ujednání ve sporu mezi kupujícím a bankou Dexia podle článku 6:233 BW za neplatné v rozsahu, ve kterém se týká splátek úroků, které ještě nebyly v okamžiku ukončení leasingové smlouvy splatné. Tyto splátky úroků si tedy banka Dexia podle názoru Hoge Raad (Nejvyšší soud) nemůže nárokovat. Důsledky zneplatnění tohoto ujednání se podle Hoge Raad řídí dispozitivním vnitrostátním právem.

Hlavní argumenty účastníků původního řízení

- 14 Banka Dexia je toho názoru, že podle rozhodnutí Hoge Raad (Nejvyšší soud) sice lze ujednání, na jehož základě může požadovat platbu zbývajících měsíčních splátek při předčasném ukončení smlouvy, prohlásit za neplatné, i přesto jí však

přisluší nárok na náhradu škody podle zákona, a sice podle článku 6:277 odst. 1 BW.

„Je-li smlouva zcela nebo částečně zrušena, je smluvní strana, jejíž porušení povinnosti je důvodem zrušení smlouvy, povinna nahradit druhé smluvní straně škodu, kterou tato utrpí tím, že nedojde k vzájemnému naplnění smlouvy, nýbrž že smlouva bude ukončena.“

- 15 Škoda se skládala ze splátek dosud nesplacených v okamžiku zrušení smlouvy, z nichž musí být odečtena výhoda, kterou požívá banka Dexia v souvislosti se zrušením smlouvy. Škoda v důsledku ukončení smlouvy činí podle ní 6 653,33 EUR. Tato částka je (z důvodu rozdílu mezi smluvně stanovenou úrokovou sazbou a výrazně nižší tržní úrokovou sazbou v okamžiku zrušení) vyšší než ta, kterou Dexia podle článku 6 leasingové smlouvy na nákup akcií vyúčtovala Z.
- 16 Argumentaci banky Dexia je nutno chápat tak, že jí, poté co se již nemůže odvolávat na smluvní ujednání upravené v článku 6 zvláštních podmínek, podle nějž si může po ukončení smlouvy nárokovat nezaplacené splátky, každopádně přisluší náhrada škody, kterou stanoví zákon po zrušení smlouvy v rámci dispozitivního práva.

Stručné vylíčení odůvodnění předběžné otázky

- 17 Je možné, že částka, kterou může Dexia uplatnit podle dispozitivního práva (článek 6:277 BW), je vyšší než částka, kterou by si banka Dexia mohla účtovat podle článku 6 zvláštních podmínek leasingové smlouvy na nákup akcií. Důvodem je rozdíl mezi smluvně sjednanou úrokovou sazbou (v roce 2000) a podstatně nižší tržní úrokovou sazbou v okamžiku zrušení smlouvy (v roce 2006). V důsledku uplynulého času a klesající úrokové sazby by tedy Z mohl v této konkrétní situaci utrpět újmu v případě, že bude použito dispozitivní právo (článek 6:277 BW) místo článku 6 zvláštních podmínek leasingové smlouvy na nákup akcií (prohlášeného za neplatný). Otázkou je, zda se banka Dexia může v takovémto případě odvolávat na dispozitivní úpravu stanovenou zákonem.
- 18 Ve spojených věcech C-96/16 a C-94/17, Banco Santander a Escobedo Cortés, byla ve věci C-94/17 položena podobná otázka, a sice zda musí mít zrušení ujednání stanovícího sazbu úroků z prodlení, z důvodu jeho zneužívající povahy, jiné účinky, jako například úplné vyloučení vzniku nároku na úroky – a to jak na úroky [běžné], tak na úroky z prodlení – nebo vznik nároku na úrok v zákonné výši, když dlužník neplní svou povinnost hradit splátky úvěru ve smluvně stanovených lhůtách. Soudní dvůr však tuto otázku nezodpověděl. Na tomto pozadí a vzhledem k okolnosti, že tyto otázky hrají či mohou hrát roli v celé řadě podobných věcí, jsou předkládány tyto předběžné otázky.